

Кобильченко Вадим Володимирович,
доктор психологічних наук, професор,
ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
м. Київ, Україна

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРОВОЇ ФУНКЦІЇ ЯК НАПРЯМОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Відомо, що процес формування особистості дитини з порушеним зором відбувається за загальними закономірностями розвитку, однак він, з нашої точки зору, має свої специфічні особливості, які зумовлені як наслідками первинного органічного порушення, так і наслідками дії вад первинної і вторинної соціалізації.

Особливості особистісного функціонування дітей з порушеним зором на психічному та соціальному рівнях в дошкільному віці визначають завдання й зміст психологічної роботи.

Необхідно допомогти дитині ще в дошкільному віці знайти сили в собі самій, навчити її опиратись зовнішнім негативним впливам (стресам, конфліктам тощо) і водночас ефективно взаємодіяти із соціальним довкіллям. Дитина з порушеним зором в цьому віці часто ще безпорадна і беззахисна, але мудрість дорослих дає їй цей захист, оскільки дорослі, які оточують дитину, здатні створити сприятливі умови для її повноцінного особистісного розвитку.

Саме тому діти-дошкільники з порушеним зором потребують кваліфікованої психологічної підтримки, спрямованої на профілактику та подолання проблем психосоціального розвитку.

Психологічна підтримка – це технологія професійної діяльності практичного психолога, яка спрямована перш за все на створення «перехідного простору» (безпечних умов, за яких стає можливим активний розвиток особистості дитини з порушеним зором, подолання негативного відчуження – від себе, від інших людей, світу в цілому, реконструкція суб'єктивного образу світу і відбудова зв'язків дитини з власним «Я», іншими значущими іншими, соціумом).

В основу даної психологічної технології покладено гуманістичні підходи

до формування особистості, які ґрунтуються на засадах дитиноцентризму, а також сучасний погляд на проблему розвитку особистості як на розвиток біопсихосоціальний, оскільки практично неможливо відокремити одне від іншого, позаяк онтогенез є цілісним процесом, у якому біологічне, психічне та соціальне взаємно детерміновані й тісно між собою взаємодіють.

Як стрижень психологічної підтримки виділяють значеннєве ядро – поле проблем дитини, за допомогою якого психолог зберігає цілісність особистості дитини. Проблема виступає моделлю унікальної життєвої ситуації розвитку кожної конкретної дитини й може бути використана як зміст аналізу причинно-наслідкових зв'язків, що визначили джерело проблеми.

Метою психологічної підтримки є цілеспрямований розвиток особистості дитини з порушеним зором, допомога зростаючій людині в знаходженні себе, тобто в самовизначенні й самореалізації, «культивування» суб'єктної позиції дитини, що реалізується за допомогою спеціальної психологічної технології.

Психологічна підтримка, як особистісно орієнтована психологічна технологія має забезпечувати умови для психологічного благополуччя та повноцінного психічного та соціального розвитку дошкільника з порушеним зором в ситуаціях соціально-педагогічної взаємодії, які існують в межах закладу дошкільної освіти. Крім того, психологічна підтримка передбачає своєчасне виявлення труднощів психосоціального розвитку дитини й визначення умов та засобів їх профілактики.

В якості основних завдань психологічної підтримки можна виділити:

- виявлення власного розуміння психологом проблеми дитини, усвідомлення всієї ситуації її розвитку й саморозвитку;
- спільна з дитиною рефлексія її проблеми, спонукання дитини до усвідомлення себе як суб'єкта самостійного життєвого досвіду;
- відстеження психосоціального статусу дитини з порушеним зором, його динаміки упродовж усього терміну перебування в дошкільній установі;
- встановлення діалогу між дітьми, їх батьками та близькими родичами, педагогами;
- формування адекватної поведінки в різноманітних життєвих ситуаціях.

Крім того, війна внесла свої корективи у завдання психологічної підтримки дітей з порушеннями зорової функції. Особливості психологічної підтримки дитини залежить від того, наскільки серйозне порушення зору вона має. Натепер для дітей з порушеннями зорової функції важливо навчити їх легко сприймати сигнал повітряної тривоги, шум авіації, різних військових машин. Адже у таких дітей добре розвинутий слух і їм потрібно все пояснювати. Можна у легшій формі, не з усіма деталями розказувати про хід війни і обмежити свої розмови про це.

Психологічна підтримка дітей з порушеннями зору має особливе значення й включає в себе певні рекомендації, зокрема:

- чітко висловлюйте свої думки та говоріть з дитиною впевнено, наче з дорослим, можете вжити порівняння, що знаєте багатьох дітей які так само реагують на ці події і це – нормально;
- потрібно створити таку атмосферу, щоб дитина відчувала себе як у мирний час, в безпеці та не хвилювалась при розмові з нею;
- говоріть з дитиною лише про позитивні почуття, які вона відчувала раніше, не потрібно згадувати погане;
- завжди повторюйте, що страх є у кожної людини, можете для прикладу навести свої страхи, запевніть її, що соромитись не потрібно і якомога більше хваліть дитину, підвищуйте її самооцінку;
- не піддавайтесь на маніпуляції і не жалійте дитину, та обов'язково це скажіть дітям, позаяк вони можуть маніпулювати дорослим і використовувати заборонені речі, наприклад, телефон, чи заборонені продукти, ігри.

Для того, щоб дитина легше пережила негативну подію, постійно говоріть з нею, заспокоюйте, не забувайте про неї, грайтесь, підтримуйте та обговорюйте це. Дотримуйтесь колишніх ритуалів, які мала дитина до війни, не забувайте про них, або створіть нові.

Для реалізації мети й завдань підтримки використовуються стратегія й тактики психологічної підтримки як відповідь на вирішення вікових завдань розвитку й життєвих проблем, які виникають на шляху становлення особистості дитини з порушенням зором.

Стратегія психологічної підтримки полягає в переведенні дитини з порушеним зором з пасивної позиції «жертви» й «споживача» в активну позицію суб'єкта діяльності.

Головну роль у розвитку впевненості дитини з порушеним зором в собі відіграє віра батьків і педагогів у дитину. Батьки повинні показати дитині, що вона є важливим членом родини й значить для них більше, ніж усе інше. Педагоги – що дитина потрібний повноцінний член колективу.

У цілому, підтримка, заснована на вірі в природну здатність особистості переборювати життєві перешкоди при участі тих, кого вона вважає значущими для себе. Для того щоб підтримувати дитину дорослі й самі повинні відчувати впевненість. Вони не зможуть цього робити доти, поки самі не навчаться сприймати себе позитивно, і не досягнуть самоповаги й упевненості.

Отже, психологічна підтримка є одним з найважливіших чинників, що здатний поліпшити взаємини між дітьми і дорослими. При дефіциті або відсутності адекватної підтримки дитина відчуває розчарування й схильна до негативних учинків. Психологічна підтримка – це тривалий процес, у якому дорослий наголошує на позитиві й перевагах дитини з метою підвищення її загальної самооцінки, допомагає дитині повірити в себе й свої можливості, підтримує дитину при невдалих спробах самореалізації.

Насамкінець зауважимо, що технологія підтримки розглядається як особливий напрямок психологічної діяльності, який послідовно реалізує принципи особистісно орієнтованої освіти. Вона не тільки проголошує дитину суб'єктом освіти, але й прагне забезпечити суб'єкт-суб'єктні, рівноправні відносини дорослого й дитини, спрямовані на попередження та вирішення проблем, подолання труднощів, на індивідуальний саморозвиток.

Список літературних джерел.

1. Кобильченко В. В. Психологічний супровід дітей дошкільного віку з порушеннями зору: монографія. Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс». 2015. 205 с.
2. Кобильченко В. В. Теоретичні основи психолого-педагогічного супроводу молодших школярів з порушеннями зору: монографія. Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс». 2017. 367 с.

3. Кобильченко В. В., Омельченко І. М. Спеціальна психологія: підручник. Київ : ВЦ «Академія». 2020. 224 с.

4. Кобильченко В.В. Особистість дошкільника в умовах зорової депривації: монографія; Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. Київ: Видавець Цибульська, 2023. 240 с.

Ковальова Наталія Анатоліївна
вчителька початкових класів
КЗ «Харківська спеціальна школа №5» ХОР
м. Харків, Україна

ВПРАВИ НА ЗАКРІПЛЕННЯ ДАКТИЛЕМ УКРАЇНСЬКОГО АЛФАВІТУ ТА СЛОВЕСНИХ КОНФІГУРАЦІЙ З НИМИ

Педагоги, які навчають дітей з порушеннями слухової функції, часто стикаються з подібною ситуацією: у складі учнів класу (не обов'язково це початкова школа...) є діти з різним рівнем володіння жестовою мовою і дактилю. Тоді виникає питання, як допомогти нечуючим здобувачам освіти опанувати елементарні засоби комунікації та отримання інформації, покращити ці специфічні засоби чи набувати «з нуля». Не полегшує задачу вимушена дистанційна форма навчального процесу і відсутність відповідного мовленнєвого середовища, спілкування наживо.

До вашої уваги де-які практичні наробки у навчанні дітей з порушеннями слухової функції, а саме – приклади вправ із закріплення дактилем українського алфавіту та словесних конфігурацій з ними. Вправи створені на основі навчальних електронних сервісів.

Для кого цей досвід? Можуть взяти до відома:

- ✓ педагоги спеціальних закладів освіти, де навчаються діти з порушеннями слухової функції;
- ✓ фахівці реабілітаційних центрів за тим самим напрямком;
- ✓ всі, хто має відношення до навчання нечуючих дітей (за змістом вправ) і для педагогічної спільноти загальноосвітніх шкіл (за формою).

Використати подібні вправи можна: